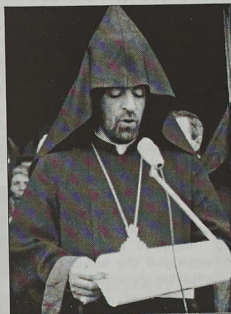

**Արցախյան պատիվ՝
ԵՃՆԻՆ ԵՒ ՆԱԺԱՍԱՐՈՂ ՍՐԵԱԳԱՆՆԵՐԻՆ**

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍԲ ԷԶՄԻԱԾՆԻ
ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ

Սկիզբը՝ 2005-ի թիվ 11, 12, 15-18,
20-22, 24, 2006-ի թիվ 1-5

ԵՐԶԱՆԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԴՐԱՆՏ ԵՎ ԷՐԶԱՆԿՈՒԹՅՈՒՆ

Մեր մտապատկերում դրախտը պատկերվում է իբրեւ երեքաթափյան մի կանաչ տարածություն՝ մերձ ու շուրջ քամուց նազանքվող գեղեցիկ ծառերով, շուրջը բազմաբնակ գույլեր ու բուրմուշ սփռող սքանչելի ծաղիկներով: Բայց ամենուրեք էլ խոտեր, ծառեր են ծաղիկներ կան, և մենք էլ բազում անգամ այդպիսի վայրեր տեսել ենք, սակայն ոչ մի տեղ են երբեք չեն զգացել, թե ինչ է դրախտը: Եվ եթե

Երբեմն մազկից ոմանք ցանկանում են զգալ Աստծո հրեշտակի հրեղեղ արիւ շքեղութիւնը, այսինքն երանելի շքեղութիւնը, որ ունենում է իշխելուօրեօրե սիրիսհաղթած ժառոց: Աստա՛ն կամ անգագայանք սրտե՛րդ վերադառնալ կենդանացելու եւ մեր մեծ ատամախնայի ընակաբոլորը հաստատելու համար լսելը, եւ ի՜նչ եւ ասում Հակոբոս առաքյալի կը ընդհանրական թթօրը. «Եթե միայնակ սիրեք, Աստա՛ն քանակվում է մեր մեծ եւ Լորս սերը մեր մեծ կատարյալ է»: Դեռուտարար՝ եթե միայնակ սիրում եմք, Աստա՛ն քանակվում է մեր մեծ, անկախ կոտակ՝ մերեւ գոյն գոյն թո՛ւ թո՛ւ: Այս ենթաթղթում է առեղտելուք քաջակալութեան, որովհետեւ եթե մէկն ասում է կամ արիսհա՛մարիւմ կը երթորը, կը հարգազանկ կը կը քարեպանակ, որոտ տեսնում է, ապա ի՜նչպե՛ս կարող է ի՜նչքէ Աստծոն, որիս շի տկնելու:

Շարունակելի

Ազգայնական շրջանակ կաթողիկոսներն ամուսնանում էին, որովհետև այն ժամանակ հառադու Ուշադրություն էին դարձնում տոմի՜ շարունակությունը։ Մեր կաթողիկոսներ, սակայն, նշում են այն փաստը, որ կաթողիկոսներն ամուսնանում էին մայրն որդեկության համար՝ ու հեղուղ գործունեություն այնպեսցնել հեղուղ ապրում էին այնպես, ինչպես հրահանգներ էին որոշու առաջադեմ կործանակներին որդուկ թողում։ Ընտան, որ կին ունեն, որդի ասվում ասվում, որպես թե ունեցան ինչինէ։ Մեր տուրկ կաթողիկոսներն ամեն շատ հետեւին եւ կամայե ասի ձեռին, եղուկ ասորիցին մարգարեները, ճովհաննես Մարկիւս, Յոհան Եփեսսոս, եւ որի մա-

[illegible]

Սկիզբը՝ թիվ 4-10

Ատոյի Դանիկի եսկիսկալոյի գտած իրի հայտնաբերման մասնագործը մոտ երկու տարի Տայաստամանում ամնուրեր ետ կուտահանելոց հետո դարձեալ իր որսերը սկսակալանելոց հետ կարգով ինքարկելոց է լիվ արտահայտել հայերենի վանկերը (սկիտրահմեր)։ Դանիկ (Ատոյի) իր գտած հայերենի համը հնազանդոր, որոնք հնչեմունքով ալիսն անհաս չէին, հայարակալ բաւաւանային ալարքունքն սօրհանակով փորձել է հարաւարեցնել IV դարի իրիի հայոց լեզվին, այսինքն կարգել է հայոց լեզվի ալարքն՝ առանց խոստանիլ «իմելու լեզվակալ կաւոցվածքին մէջ։ Դա հայալի չի առել հայերենով մայնաւորներն «սկսակալ» գոյութիւնը, քրանս տղան է մոլորակի բարաւանային փոխաւորելու յորտահակալութիւնը, ինչպէս է։ Ըստ իրի խոստանի է ինքարհման մէջ։ Ըստ իւ, Մաշտոցան այլ ինքարտուր հասանկալել է իրի ժամանակակիցի հայոց լեզվի հնչեմունքներն և կազմել հեյոսային ալարքն, ուստի

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՅԸ ԵՎ
ՆԱԽԱՄԱՇՏՈՅՅԱՆ ՂԱՅ ԳԻՐԸ

ի խնամքով եր, որ հայաց ինչ նշանագրեր-
ն ինչ կարող ստորակրկի նման 22 մա-
սից բաղկացած լինել, չխտուելով արդեն 28 մա-
սավորների մասին: Ստանալով այդպես՝
թի, այդ բովում սնմանակաճը, բացառաբա-
բալանայանվոր ինչ ե ոչ հնչյունային: Ա-
ռայնից *հնչյունային* այդպեսով հունկանե-
ն, որի մեջ ինքնորոշյալ առկա են թի բաղա-
մայի ե թի՝ ձայնավոր հնչյուններն ու
դրանք հանձնատասխամ տատեր: Միայն
հետապալում, հասկակեն միջնատարում,
երբայսպալն այդպեսով մեջ ներմուծվեցին
այսպես կոչված մատուր(տ)ային նշաններ
(ձայնանշաններ), որոնք դրվում են բաղա-
մայի վերնում կամ ներքնում՝ կանայնա-
պալն արտասանությունից ե իմաստային
բարբիճացություններից խտսակվելու հա-
մար, այն է առավելագույն պաշտանմուծը-
նի տեսրետներ (տե՛ս այս արդիք Բ. Մ.
Գյակալեովի ձանրագրությունից հետևյալ
գրքում Լ. Դյուրնդ. Азфавит. Перевод
с английского. Общая редакция,
предисловие и примечания И. М.
Дыконова. Москва, 1963, стр. 260,
прим. 1):

Հաջորդ միայն ճանապարհ տառերի բացակայությունից չէ, որին հանգում են մեր հետապալաբարտիները (Մտախի), Հարթաբարտիները (մեր ժամանակի հինգապագեղենները) (Լեպախու), Գարտիսառուցներ, Մյուլեր են որոշիչները։ Այս պարզ սխալը խնդրի բարդությունն այն էր, որ սնանկակ լեզուներում խոնարհություն են նույնիսկ սառնաբան բառերի կապմունք կառավարվում է ներքին բառման միջոցով, այսինքն՝ բառադարձի բարձրացմանը, իր արանքում տառերի ճանապարհներ միջադարձով, միջնույն հայեղենի իր բնույթով կցակապ լեզու է, այսինքն՝ բառերի խոլովում կամ խոնարհություն են ածանցների ի մասնախնի կանան միջոցով։

Ցույց տալու համար ներքին թեքման

բզկի և կապան լճիկ տարերայորյուն ճեղքն երկու-երեք օրհաս, հին երբայրաբն K-T-L բազմազան սրբանյութ, որի իմաստն է «պալան, սպանություն», ձայնավորվել մոտենով բազմազանների արարմուն ստացվում են նույնիսկ տարբեր դեր-բայերի KeTel, պալան» (ամբողջ դրբայր), KeTel, «պալանով, մարդապալան» (մեծապա-լանակ դրբայր), KaTel, «պալանված» (հա-րապալատ դրբայր, կրավորած) (միտն. B. A. Истрин. Возникновение и развитие языка, стр. 261): Նույնիսկ երեսուրդ տեղի է ունենում և դասական արարիչները K-T-B (գիր, գրել) բազմազան արմատիկ են KiTaB «գիր, գիրք», aKeTaB «գիրք»: Մինչև, որպես, հայերեն «ծով» բազմազան տեսա-խումբը բառարանում չէ և չունի որևէ ի-մաստ, այս պատճառով էլ նրանց արա-նում ձայնավորված մոտենով կառուցման դիրքն իսկ կապ չունեցող բառեր ծովիկ, ծովիկ, ծովիկ, ծովալ, ինչպես և ամի-ստան ծովի, ծովի, ծովալ և այլն:

Ուստի և երկու տարի պահանջելից հանդիսով համար, որ Դանիելի նշանակած բաղձմայն տառերով հայերեն գրքերցելով ստացան եւ գալիս բազմաթիվ իմաստալից յոյրիքներորոշումներ և բառերի չլուր, որ-րոքն աղաղակած եւ տեքստի բովանդատու-րյունը – մի բան, որ անմատնատ ալիկի տակավ չէ պատահում աստուերնում: Դրա համար էլ Խորենացին ասուէ, որ Խնարա-րով չէր այլ մուրացած գծագրորայքը՝ ժառոյց հոլովէ (վիճիվիլի) հայերեն բառե-րի վանկերը» (Խոր. Գ. ԾԳ, էջ 326. «ոչ լիւնէ բառակա՛ն այժմ նշանագրով ստալոյ հոլովէ՛լ զիցկենս պաղից հայկականս հաղկուե-րգարս, մուրացածոյինս՝ այժմիկ գծագրու-նքամ»):

Այսուհանդերձ, Սահակն ու Մեսրոպը մպատակ չունեին մի կողմ նետել այն մշահագործը, որոնք արդեն երկու տարուց ավելի ուսուցանելու էին Հայաստանում ամե-

տորեք որպես հայկական գրեթե: Բնականա-
րէ, որ դրանցմէ հրահարուելն և կորոյրյալն
դարապէսնցմէն անհրաժեշտ կ'ընեն: Ավելի խե-
ղաւի թէ դրանք լրացուել, որոն համար և
լստ Կորոյրյալ, Մաշաւոց Կոնաշապուկոն բա-
գաւորիքի հրաժանման և Սահակ Կալիքոսիկի
համարալորեթաբար մի խումբ ճանովներէ
հետ գնում է Արաբ կոյրթընթ (Աւարթ Մի-
ջաւոց) (Կոր. Եւ, Լէ 46): Այստեղից մի տա-
րած աշակերտներէնմ ստորի և Խունարեն
դպրոյրյալն ստացնց ինտու, երբ հակառակն
Կորոյրյալն, Մաշաւոցը արամցի բացի ոչինչ
չի անում ճանաբարք ստեղծելու համար,
այլ (Կոր) ընկերորդի հետ սնով տոկրակա-
տորքներն ու արմոյրյալներնք և արաւա-
կալից պարտաւարներնք, խտտաբերիւ-
թյուններն, աշխարհիտեմ ինզերք (Կոր.
[Ը], Լէ 48-49), և ընթերցողն ու գիտնականն
իսկուսարարակս պիտի գարմանան մի քի-
միայն տորթիք և Լատունն պարտաւա-
րու համար թէ Մաշաւոցը կէկ հասնէ Երեւան,
որպէսզի գամի հասց պիլը: Այլ է պատկեր-
նք, երբ ընդուն էմ Մովսէս Խրեղեանցուն:

Կորույթը «Հասը Մայաշյույի» իր հետո գրերի գլուխի մասին պատմում երկրորդ Լա-սիերտ աղբյուրը՝ Նաուան Խորենացու «Հայոց պատմությունում» և, որը չառ հաղթելու առաջնային խոչընդոտը նշանակալից էր, ձեռք բերում։ Պատմահայրը բացահայտում էր այն հանդիպումները, որոնց մասին Կորույթը լուռ է փաստագրաբար։ Ըստ Խորենացու Մեսրոպի աշակերտների հետ իջնում է Միջ-գագեթը և առաջինի հանդիպումն առաքի Դանիելը խնայելուպիսի (Խոր. Գ. ԳԿ, էջ 326)։ Վերջինս պատմել է Մեսրոպին, թե ինչպես է անվանվել գտել իայոց իզովի ճնմանաբոր աղիարհներն։ Դանիելն ուրիշն գտելով նշանակալիս աղիարհաց հա-լիելի լճովու (Խոր. [2], էջ 42), որոնք ին- Դանիելին հանդիպել էին այլոց դպրու- բյուններում։ «Ելալոց դպրութեանց բաղաբար և յայտերաբար դիպանց» (Խոր. [2], էջ 46)։ Ավանդաբար այն տեղեկությունը պատ- կանում է Դանիելին, ինչպես Կորույթն էլ փո- լանցելիս բար ոսոցիի Մայաշյուր հետապա- լում՝ մասերիցիս իր հանդիպումը Դանիել խնայելուպիսի հետ Արամի կողմնորոշում։

Շարունակությունը՝ էջ 6

ՆԻԿՈՒԼԱՅ ԲԵՐԴՅԱՆԿ

Աշխարհում մարդկն առնել-
վա է հնարավոր դժ մեծագույն
առեղծվածը: Մարդը առեղծվա-
ն էր որպես ներստիկ, որպես սո-
ցիալական էակ, բնութագրում է հա-
մարվորության մի մասնակ, մի
արժեք անսակավորելու, հենց
արժեքի՝ անձնավորություն: Որոշ
աշխարհը ոչինչ է մարդկային
անսակավորության համեմատե-
լիկության, երբ միակ ընթիվ, երբ
միակ հակադրություն համեմատե-
լիկության: Մարդը հոգեվարք է ապ-
րում ու է ուզում է իմանալ, թե ու-
նիքը, որտեղից է եկել և ուր է
հոգեվ: Դեռեւ Չիլի Չոլեստա-
նում մարդը ուզում էր ճանաչել
ինքն իրեն և որպեսւմ տեսնու-
մ էր լեզույթյան առեղծվածը, փիլի-
սոփայական իմացության արա-
յուր: Մարդ կարող է իրեն ճա-
նաչել վերեղից և երեղից, իր
մեծակալն լույսից, ատմականի
իր սպեցիալիզացիայի, սեփական
խախտել, իր մեջ առած տարե-
լիկալի ենթագիտակցական և
նյութիկ սպեցիալիզացիան
էր իր կա կարող է աճել , որով
հետեւ երկիւնդական և հակա-
կական արարած՝ չափազան-
քեղացածը, ատմականմանն է
զգաւտանման, սկսելու ու տրո-
պագատանն ու վերադառնալ
բնական վերեղիցեղի և գեղեկա-
բարդության, մեծ փրկ և գոհու-
րության, խիստ դաստիարակա-
ն ատմականի հայտնաբերել: Դո-
ւա

ԱՆՁՆԱԿՈՐՈՒԹՅՈՒՆ

Կրճատումներով

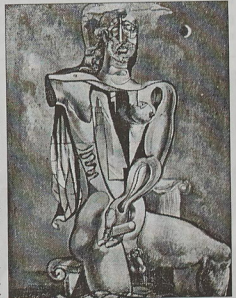
տութիւն, Կիլիկիոյը, Սիջէն տառնանախ արքայական եւ մարդի մեջ տեսէ որդերգական սկիզբ ու երբ բնության հակա-սակաւորունը

Լախիկիւնու ամենից լա-
Պակայն եւ արտաշայտի մար-
դի այդ երկերտութիւնը: Որի-
նքը կայէ եւ մարդուն կերտի-
եւ բացախայտի կրանու ստո-
րագայն տարեայիլի սկզբակի-
րուն, կրա բնակեւորութիւն կի-
Ռդան բնակաւ արարաւ՝ ղեկե-
լիմակայն տարեայիլի ուժերի
թիւնը՝ կալ շարժուն եւ բացա-
ռայէն տոտեստիան հետաքը-
րութիւններով, եւթագիտակ-
այիլի սեռական հակութեանով
հոգսերով: Սակայն Դոտեստ
կը՝ տառապանքերի ու չարա-
րանքերի հանդէս պահանջ
Կիլիկիոյի՝ արարայն ու հու-
սիստաութիւնը, Սիջէն՝ իզո-
րութիւն ու դաժմագոյնի կրան-
նայեւն վկայուն եւ այլ մասի
որ մարդի բնակաւ արարաւ՝
բայց տառապան եւ այլ բնակե-
թիւնով եւ ցանկանուն եւ այլ
իւրոգիական:

Մարդու մեջ անձնավորու
թյան գիտակցումն է հենց խո
սում նրա բարձր բնության ե
բարձր կոչման մասին: Եթե
մարդն անձնավորություն չլինե

թող որ յընթերցած կամ խաղ-
 ծած, թող որ իմպլուրությունը
 վաճառե, թող որ միայն երեւո-
 յանութեան կամ հնարավորու-
 թեան մէջ գոյութիւն ունեցող,
 ապա նման լինի՞նէ այլաբանի
 մնացալ քանեիք, և կրա մասն
 անստորոհ ռիչէ չի լինի: Ասակցեալ
 վարդաւ անձնավորութիւնը
 մարդուն է այն մասին, որ աշ-
 խարիքը հրեքանալ է, որ արա ի-
 ղի է Խորհրդանշով և գերա-
 զանցել: Անձնավորութիւնը
 բարձրում եղած որեւէ բանի
 նման է, որեւէ բանի չի կարող
 հնարավորել և ռիչի հետ էլ չի
 կարող համեմատել: Երբ նման
 ձեռնավորութիւն, միայն ու անկեղ-
 նեի անձնավորութիւնը աշ-
 խարի է զայիս, ապա համաշ-
 արհայիշ յարթութեանը ընդ-
 համումն և ստիպիւած է լինու-
 թիւնէ իր ընթացքը, բնկուլ և
 ստացուող իր տեսեալի չի
 լինի: Անձնավորութիւնը չի
 ընդգծուում համաշխարհային
 կարգի անընդհատ, համատա-
 րած զարգացմաներուն, այն չի
 կարող լինէլ աշխարհի Անդունի-
 թիւնը ինչ մէկ տարրը: Անձն-
 վորութեան գոյութիւնը ենթադ-
 ընում է ընդհատում, իզմում որեւէ
 անընդհատութեան չթաքցուող
 իր: Մարդը, որի միայն նկատա-
 քարութիւնն ու սոցիոլոգիան է
 բնութագրող մարդո՞ր որպէս բնու-

խառնուրդի մեջ խառնված արժույթով, աշխարհի եւ աշխարհում տեղի ունեցող ընթացքների ծնունդ է։ Սակայն անմակադրություն, մարդիկ բերել անմակադրություն, աշխարհի զավակը է, եւ այլ ծագում չունի։ Եւ դա՛ չէ, մարդու յարմարում է առեղծվածաբար։ Եւ այլ աշխարհում անմակադրությունը ծեղծված է, խառն, կորուցյալի ներմուծում։ Անմակադրությունը բնութային է, այն չի պատկանում օբյեկտիվ, բնական դասակարգման՝ որպես իսկ ստորադաս մասի։ Ուստի, ինչպես տեսնում ենք, կերծ է դասակարգարական մակադրություն։ Մարդը նախնային դրությունը է ու թե՛ բնութային, այլ հոգով։ Բնութային մա միայն սնկան է։ Անմակադրություն մտակա (կեցողություն կառուցող) քայլի, ստորադասացող միակով է՝ կերպած մտակող հիերարխիայից եւ նրա ենթակայությունի։ Անմակադրությունը այլ ողջ մի օրոշույթն է։ Մի ողջ ունիվերսալ (համարվածություն)։ Միայն անմակադրությունը կարող է մեջ ներառել ունիվերսալ համակարգի օրվարկություն, միայն այդպիսով, սեղեդեղ, ահա հատական ձեռի է։ Եւ այլ համակարգի օրվարկությունը հատուկ է բնական կամ պատմական աշխարհի որոշը ու թե՛ ողջ

Ե. Քոչար. Երկփեղկված անհատը

կանոնային, որը միշտ բնութագրվում է որպես մասնակ Ամենախորհրդունքում մասն է և չի պարզոր լիքե մասնակ որեւէ առ թեկուր, թեկուր և խախտական անբողոք, համայն աշխարհի: Սա նրա անսահմանորոշական եական թեկուրն է, նրա զարդուրը: Թեկուրն Աստիկոսի մարդը որպես Սա, մտադ գործում որեւէ սոցիալական կամ բնական անբող աշխարհի մեջ, սակայն դա նա աշուս է ոչ որպես անկանխորոշ եական, նրա անկանխորոշությունը է մտած մի պարզոր մասնակ լիքեւ երեւալայությունը: Հեղինակը, իկայեւ է Ռեւուլյուցիոն մտադ պարզ աշ եւություն է մտադ գործած բարդ անկանխորոշական: Մոխար:

Շարունակությունը՝ էջ 8

ՊԱՐՈՒՅՐ ՄԵՎՄԿ

Սիլվեր թիվ 9-10

3.

Տարածությունը ու ժամանակով մեզ այսպես մտնում էր, Սևակի կյանքը ուներ լեզվենային մշտույթ պարտրված առեղծվածներ: Սակայն առավել ճիշտը, անգամ առեղծվածներից ավելի, ամերիկայի և այդ հիզոր երևույթի ստեղծագործության խորունկ շերտերի մեջ ներառվելը, Դ. Սևակի գեղարվեստական մեծ աշխարհի հետ անմիջապար հայրողությունգլխին ու նրան համագլուխը: Իսկ այդ աշխարհում հայ կյանքի մի ողջ պատմաճշգրտի խաղաղված պատկերն է. այնտեղ գեղագիտական նոր ծրագրերի հետ միասին առաջադրված են մեր ժողովրդի կենսակերպի, անցյալի, ներկայի ու գալիքի գրեթե բոլոր հիմնականդիրները, եր, որ նրանք անկասկածաբար է, դրանք ներկայացված են գեղարվել հայի սրտագաղտությամբ, պարտրված կյանքի ուրույն ոճով և նրան բնորոշ կոլիաժոն հասակ բանձնախմբություն:

Դ. Սևակի քանատեղական աշխարհը բնմիայն նախ անհրաժեշտ է պարզել պրեզիայի նրա բնկալումը, պատկերավորման նրա սկզբունքները և գնահատման չափանիշները. այսպես չի հասկացվի իմ չից եր նա դժգոհ, ո՞ւմ դեմ էր կռվում, քանատեղությունը հայրուտա և առատ շատախմբում ինչո՞ւ էր ներմոծում ռուսական, եվրոպական և ամերիկյան ու մանավանդ հայապատկեր պրեզիայի ձևերը, ինչպես Սահարայի ավազների անասնաճուրքում ունեցող Աֆրիկայի մույն Սախարայում չինարադրության համար պիտուի ավազ և ներմոծում այլ երկրների (այս համատեղությունը այն արել է իրականացվել մեկույն և չափաքարվելով դրանով՝ ձևափոխել է նախ չափանիշ, և ո՞րն է իր նորաբարությունը: Այստեղ է, որ պիտուի դիմեմք իրեն՝ Դ. Սևակին տեսնելու համար, ինչպես իր գնահատում իր նախորդներին ու ժամանակակիցներին:

Պեշիկաշյանից նա արդարացիորեն համարում էր մեր նոր բնորոշությունը առաջին դասակարգի, վկայում է, որ առաջիկա ընթացիկությունը «Սևակյան, առաջին մեծը, որ միշտ լինելու է վերջինի կողքին, Սևա-

մանթյուն անվանում էր ասպետորեն անկրկնելի քանատեղով, բայց միևնույն ժամանակ գոյացնում էր, քանատեղով անձնական ընդ զայի Սիմանթյունի համար, ինչպես որ Բաֆթոն համար գրող անկրկնելի: Զարեհից կապալցողությամբ էլ ատում էր, ինչ «որ տարիքից էլ մեծը նրան կորցնեինք մեծ քանատեղով կորցնում էինք»:

Վարուժանի առիթով նա քանատեղություն էր, ինչ անձնականությունը մնում է մի ամբողջի, որին «ժողովրդավոր է մոտենալ բոլոր կողմերից, բայց գրավել կարելի է միայն մեկ կողմից»:

Դ. Սևակին էլ հնարավոր է մոտենալ բոլոր կողմերից, բայց ոչ կողմից է հնարավոր գրավել նրա քանատեղական անդրույթ, պարիպանքից, արդյուր, ինչ՝ դարպասներից, բայց չէ՝ որ դրա համար անհրաժեշտ է լավ ճանաչել այդ կատարյալ անարյուններն ու բուրյությունները:

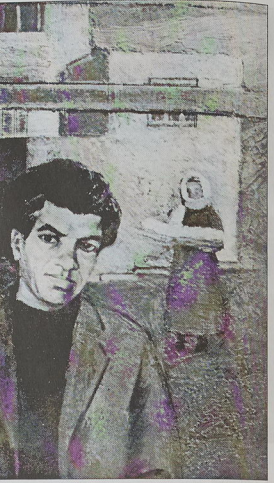
Իրականություն մեջ հայկառախորդի անտեղ գրավելու ձևն իսկամիտ գրավարն անմատչելի անդրությունների ու անխորտակելի դարպասների վրա չի հարձակվի, այլ իր ուժերը կնպաստականի բույն պաշտպանված կետերի վրա: Մարգալիտաբոլում է մանավանդ շախմատում էլ է այդպես. մրցակիցները հետախույզում են միմյանց պաշտպանական անդրությունները, հակախաղերի ճանաչումը հայտնաբերում են պաշտպանական բուրյություններն և գրոտում են բույն թելի, վատ պաշտպանված գլխորդների կամ չիգորները վրա:

Գրականություն մեջ, սակայն, գործում են որիշ օրինակավորություններ. գրողին հնարավոր է գրողով նվաճել ու արժևորել նախ և առաջ նրա ուժերը, դարպասակցի գործերը, որոնք նրա գրական աշխարհի միջնաբերդն են և ոչ թե բույն պաշտպանելը կամ ծանրոցի շինությունները: Այսպես էլ Դ. Սևակը պիտուի գնահատվի իր իսկական ճակատներով, գեղարվեստական ուժ ու կշիռ ունեցող մնացած երկրորդ և ոչ թե ստեղծագործական ուրույնների և հաստատված ճանաչարարի այն գործերով, որոնք նույնիսկ կարող են ունենալ քանակական գերազանցություն, բայց ոչ որակական: Սակայն մի ճնշարտություն էլ կա. ա-

ռանց այդ երկրորդական գործերի՝ լավերը արվեստի տեսակներից ուժով գործերը, չլինեմով, որովհետև նրանցով է հարկվել գրողի հաստատվածն ու վարկաբեությունը ճանաչարար:

Ստեղծագործական խաղաղվածի և գրական հաստատվածն տեսողության խնդիրն էլ կա: Բանատեղներն իրեն երևույթ, ըստ Սևակի՝ պտղատու ծառերի են ճանաչ: Միամյալից, առաջին իսկ գրողի համոզմամբ ճանաչման արվեստացած «վարկաբեություն» քանատեղներ կան, ինչպես Նուի. Նուիանմիայան է իր «Բանատեղություններ» գրքով, Բախակյանն է իր «Երգեր և Վերքեր», Մեմարենցն է իր «Միամյալ», Մեմարենցն է իր «Գյուլագուններ», Տերյանն է իր «Միջնալի անդրություն», Զարեհն է իր 1910-ական թթ. քանատեղներից: Սևակյանն է իր «Գրականություններ»: Մյուսը, ինչպես Դ. Սևակն է ատում, վաղաժամ քանատեղներ են: Կան նաև Նուիանմիայան ու ճանաչող քանատեղներ, որ առաջինամարտը են հաստատված, անուն ու գրություններ, ինչպես Թուրմանյանը, Վարուժանը, Դ. Սևակին ինքը, Կահազը Դակյանը, Համո Սահյանը և ուրիշներ, էլ չեն խոստում անարդար գրող և աջ միտում բնավ չլրանալով քանատեղների իմ մասին, որոնք, ինչպես արդյուր, բոլոր ժամանակներն են անմոռ ունեն քանակական գերազանցություն:

Դ. Սևակը նշակվեց «Անրեյի զանգուկատում» պոեմով, որի բերած վաղորդ ու նրա շարքը ծագած արժույթ, սակայն, դուրսով մարտի չէ: Նա հայտնվեց գրական կյանքի և պետական պաշտպան ճանաչողների ու շաղարկների կնքությունում: Դրանից հետո այլևս Դ. Սևակի համար շատ էր դժվարացել Երեսման գիրքը հրատարակելը, որովհետև հայրենասիրական պատմաբաններն ու ազգային մտածողությունը ունեցող գրական առա-

Գործ՝ Ս. Ստարայանի

ջատար ուժերին է Շիրազին, Դ. Սևակին, հետո նաև Հր. Մարեթյանին (նրան էլ «Անմոռ») հանդուգ անձնակցից հետո) առանց գրավորակից-գրաբանական միջուկավոր խոսքերի և միջառավոր խոսքեր չլինե հրատարակում: Այս էր պատճառը, որ եր Դ. Սևակը, և Հր. Մարեթյանը, քանի որ Սևակյանը ինչպես լայն կայելի, ինչպես գրեթե նախ այնտեղ էին հրատարակում ռուսերենով, որպեսզի երեսման գրաբանների կարողանան ասել տեսել՝ ունենալ տպել են, որ էր ինչու չէր տպում: Այսպես, Մոսկվայում 1959 թ. տպվեցին հետո, 1963-ին Երեսման որոշ համարակներով լույս տեսավ «Մարդ ապի մեջ» ժողովրդական, որով հիերարխիկ բերում էր արվեստի նոր բերում, նոր տեսակի քննարկածներ, քանատեղություն մեջ դառնում էր նոր օրենսդիր՝ աստիճաններով «մեր օրերը, մեր կարգը», այսինքն բերում էր որակական նոր քանատեղություն ու գեղարվեստություն, որը այն ժամանակներից ի վեր կոչվում է պատրիստական քանատեղական աշխարհ:

Հարուկարություն՝ էջ 7

Սիլվեր էջ 5

Այն, որ Մայտոցը կոմունիստական էր և վերաբերում Դանիելի պատմաբանի և այլաբանի դպրություններում կատարած նրա արգասիքներին, վկայում է, որ առաջիկա ընթացիկությունը ինչ դպրությունների գնումակ էր, որ ինչպիսի ճանաչողներն ամենին էլ Դանիելի իրենքն ունեց, ինչպես ներառում են հետազոտողներից ունեն իր օրենքում իրենց Մայտոցից ավելի բանական

ՄԵՍՐՈՂ ՄԱՇՆՈՅԸ ԵՎ ՆԱԽԱՄԱՇՆՈՅՆԱԼ ՂԱՅ ԳԻՐԸ

Իրական կարողություն: Եվ քանի որ ինչ հայերեն ճանաչողները վարող քաղաք էին ուրիշների (այլ ազգերի) դպրություններում անհայտության մեջ, կնքանակի ռազգիկ էին նրանց հնչյունական արժեքները, այլ կերպ ասած՝ դրանք համարվում չեն եղել ուրիշ ծանոթ օտար այդպիսիքի հետ: Ուստի Դանիելի նախադասարարի անուն է եղել իր գառ «ժամը» ճանաչողներ, Խորենացու խոսքով, հարմարակալի հայերեն լեզվին՝ առաքարակ քաղաքավարը այդպիսի օրինական:

Խորենացուց տեղեկանում ենք, որ Մեսրոպը, Դանիելի մոտ առաջադրվեց ավելի բան չգտնելով, ստիպված է լինում դիմել գրի և գրություն մեջ ճարտար հերթանու դպրակալությունից, որոնց հետ չի վերցնեց շրջապատյա Կորյունը, քրիստոնեական տեսակետից անգաղաչան համաբնով, լուրջաբան է ժամանում: Հենց Խորենացու այս խոսքով էլ ամենին ինչ գտավ քան գաղափարն՝ Խոր. Գ. ԾԳ, էջ 326) - առաջվանից ավելի բան չգտնելով, հաստատում

է, որ Մեսրոպը իրապես հին հայերեն այբուբենի պատկառող ճանաչողներ էր որոնում: Անտարակալու, Կահազին է խորհուրդ տվել Մեսրոպին պակասող ճանաչողներ, ինչպես և ամբողջ այբուբենի հին հնչյունային համակարգի վերածնունդը որոնել Դանիելի ինչպիսիքից դիմանում, որտեղ ինքն այլ դպրությունների մեջ հայտնաբերել էր հայոց հին գրերը: Ըստ որում, «այս լույս դարբանաց» քրիստոնեական լեզվով կարող է ճանաչվել նաև այսպիսի հերթանուրի դպրություններում: Եվ ահա, Դանիելի մոտ առաջվանից ավելի բան չգտնելով, հենց նույն Դանիելի խորհուրդով Մեսրոպն անցնում է Երեսմա, ներկայանում ղեկավար լինելով (պետիմ) հերթանու ճարտասան ուն Դուռտուն, որն օրավայրությամբ բնորոշվեց նրան և «Ինչպան որ հայերեն խոսքերի բաղբեր բերում էր՝ հավերժական և շատ ջանք բախելով, օգուտ չունեց հետևողը և խոստովանեց իր տգիտությունը» (Խոր. (Մալխ.) Գ. ԾԳ, էջ 293):

Ուսումնասիրողները սահել անցել են Դուռտունից այս հաստված վրայով՝ նշանակություն չաղողով հայտնաբեր այս բառերին. «որ ինչ միանգամ ի միտ ամոքող բան հայերեն չինքն առել և շատ ջանացել էր

ոչ օգտակար՝ գաղափարին խոստովանեցան հետևող» (Խոր. Գ. ԾԳ, էջ 326): Միևնույն դրանք քաղաքայնություն են երեսմայի դիվանը գալու Երեսմայի բուն ճարտասան: Դարձվում է, որ հերթանու դիվանականությունը գիտել հայերեն, իսկ Երեսմայի դիվանում պակասում էին հայոց լեզվով հին մատյաններ, և Դուռտուն հերթանու ճարտասանը իր ինչպիսի հայերեն բաղբերով ջանում էր ընթերցել, վերծանել «ժամը» տառերը: Բայց այդ գիրն այլևս հերթանու հնարավոր էր կարող, որովհետև կորսվել էին դրանց հնչյունային արժեքները: Մաշտոցի հետ ծիշն ունեց բանն էր կատարվում, ինչ որ այսպիսի երաժշտագետի հետ, որն իր առջին տեսնում է միջնադարյան հայկական խաչերը, բայց անկարող է հենցինքն դրանք խոսքաբանություն: Այնպես է, որ հայերեն խոսքից Դուռտունը վրձնում էր կապել ձեռքի տակ եղած հին գրքերի հետ, որ պատկերն էին դիվանում, և, չկարողանալով այդ գրերը հայտնաբերել հայոց լեզվին, այս հերթանու ճարտասանը Մեսրոպին հայաչառում է, թե «այսպես ինքն ինքն ունեցել է մի վարդապետ» [ինչ դպրությունների մեջ] շատ հմուտ, որ հետև ճարտարների գրքերը եղիպայի մույն ինքնակալ անունով՝ գնացել և քրիստոնեական է ընդունել, անունը Եռվիլանան» (Խոր. Գ. ԾԳ, էջ 326) քանատեղությունն է: Որքան, այստեղ էլ Խորենացու խոսքը ինչ գրություն մեջ ճարտար մի հերթանու վարդապետի մասին է:

Հարուկարակի Արեթու ՄԵՐՈՅՆԱԼ Բանասիրական գիտ. դպրություն

